

שבאמת גם להם יש כינויים (שיטה מקובצת נדרים ב. ד"ה וכינויי הקדשות) הסתפק בזה. וכן הירושלמי נדרים א-א דן בזה, אמנם הסתפקו המפרשים בביאור דבריו.

אנוס, הרמב"ם (שגגות ה-ו) פסק שהוא פטור מקרבן, אך הפני יהושע (שבת סח: על תד"ה אבל) תלה זאת במחלוקת תנאים, שרק למונבז פטור מקרבן, שממועט מ"חטא", אך לרבנן חייב בקרבן, דכפרה מיהא בעי, וכל פטור אונס הוא רק מעונשים (מיתה, מלקות וממון).

אומר מותר - רש"י (שבת סח: ד"ה פטור) כתב שהיא מחלוקת אמוראים אם חייב קרבן, תוס' (שם ד"ה אבל תינוק) כתבו שלכו"ע חייב, והירושלמי (הוריות א-א [א]) כתב שפטור.

אין עונשין מן הדין (מכות ה:). הריטב"א כתב שקרבן כן מחייבים מן הדין (מכות יד. ד"ה והלא כתב) בתירוץ הראשון. וכן כתב ספר המקנה (ר' אליעזר זוסמאן סופר) ד-ב אות ז בשם מר"ק, ושער המלך שחיטה פרק ב. והקונטרסי שיעורים בבא קמא ב-י הביא בזה מחלוקת ראשונים, והקשו עליו, שבתוספתא (שבועות פ"ג) כתוב שגם קרבן לא מחייבים מן הדין. ותיירץ ספר קובץ (על הרמב"ם עבודה זרה ו-ד ד"ה והנה) שלדעה שחולין בעזרה לאו דאורייתא (והיא ההלכה) עונשים בקרבן מן הדין, שמה אכפת לנו שיביא קרבן, אך לדעה שחולין בעזרה דאורייתא לא יביא את הקרבן, שחוששים שפטור והוא חולין בעזרה, ולכן אין לחלק את דין קרבן משאר העונשים, ופטור.

מחשבים מעבודה לעבודה, כגון שחשב בשחיטה על מנת לזרוק שלא לשמה - חקר הרוגאצ'ובר האם הפסול בשחיטה או בזריקה (צפנת פענח כללי התורה והמצוות ח"ב ד"ה פגול אות ה).

איסור שאנו יודעים שהעובר עליו יביא חטאת ויתכפר לו - לא נחשב איסור כלל (רמב"ן שבת ד. ד"ה וכי (בתירוץ השני), אמנם מתוס' שם (ד"ה וכי) שלא תירצו כך משמע שחולקים עליו).

ערכים קרובים: אונן (בקודשים), אכילת קודשים, אשם תלוי, אתנן זונה ומחיר כלב, בית המקדש, בל תאחר, בעל מום (קרבן), דיחוי, הקדש, חולין שנשחטו בעזרה, חיבת הקודש, סמיכה (בקרבנות), פיגול, קרבן פסח, שוגג, שחיטה (בחולין), תמורה.

קרוב (במפיקות)

הולכים אחר דין המקום הקרוב יותר למקום המסופק (הסוגיא בבבא בתרא כג:).

בדיני ממונות, איסורין ונפשות.

לדוגמא, ניפול שנמצא בין שני שובכות - קרוב לזה שלו קרוב לזה שלו (בבא בתרא כג: במשנה). חבית יין שנמצאה בין כפר של נכרים לכפר של ישראל - אם קרובה לכפר של הנכרים אסורה, ואם קרובה לכפר של ישראל מותרת (שם כד:).

מקורו מהפסוק בעגלה ערופה (דברים כא-ג) "והיה העיר הקרובה אל החלל" (רש"י בבא בתרא כג: ד"ה רוב וקרוב).

במעמדו דנו המפרשים:

(א) בפשטות זו סברא, שמסתבר שהפרט הגיע מהמקום הקרוב יותר. וזה בירור המציאות (שאילתות דרב אחאי סוף סח, הגר"ט קעב ד"ה והנה בדברי, שיעורי ר' שמואל בבא בתרא ח"ב פרק ב סח בדעת התוס').

(ב) אך יש מראשי הישיבות שהסתפקו אולי זו גזירת הכתוב, דהיינו הנהגה (קובץ שיעורים בבא בתרא עח ושיעורי ר' שמואל בבא בתרא ח"ב פרק ב סח וסט).

(ג) ר' שמואל (בבא בתרא ח"ב פרק ב סח) הוסיף שאינו הכרעה שהדבר בא מהמקום הקרוב ולא מהרחוק, אלא שאיננו צריכים כלל לחשוש לאפשרות הרחוקה.
(ד) הדבר אברהם (ח"א ד-ו) ביאר שדין קרוב מבוסס על רוב, שרוב הסיכויים שהחפץ הגיע מהמקום הקרוב יותר (וכן נחלקו לגבי כל האומדנות האם הם מבוססות בעצם על דין רוב¹).
לגבי ודאותו, הגרנ"ט (קעב ד"ה והנה בדברי) מסתפק האם הוא הכרעה ודאית (דין ודאי) או שעדיין אנו מסופקים (דין ספק).

כשהמרחק בין המקומות נראה שווה, רק כיוון שא"א לצמצם (כלומר שבוודאי אינו בדיוק באמצע) ע"כ אחד מהם קרוב יותר - נאמרו שלוש דעות (שיעורי ר' שמואל בבא בתרא ח"ב פרק ב סז):
(א) אין בכלל דין קרוב, שדין קרוב נאמר רק כשאחד מהמקומות קרוב יותר ממש, ולא רק מדין "א"א לצמצם" (אור שמח).
(ב) בעצם יש דין קרוב, רק כיוון שאיננו יודעים מי מהם הקרוב יותר - נשאר ספק (שב שמעתתא).
(ג) גם אם נאמר שיש דין קרוב ורק איננו יודעים מיהו הקרוב, כדעה הקודמת, כיוון שהוא ספק קרוב לא נחשב לקרוב (דעת ר' שמואל עצמו שם).

בסעיף זה נדון בחזקה של ההכרעה במקרה שהכרעה אחרת סותרת אותה². חזק

עד אחד נאמן נגד קרוב (ספר המקנה (ר' אליעזר זוסמאן סופר) מט-ה-ה).
רוב נגד קרוב, הרוב עדיף - "רוב וקרוב הלך אחר הרוב" (בבא בתרא כג:). הארכנו בזה בערך רוב וקרוב הלך אחר הרוב.
חזקה דמעיקרא עדיפה מקרוב (ספר המקנה (ר' אליעזר זוסמאן סופר) מט-ה-ה).
מוחזק, כתב הרמב"ן (בבא בתרא כג:), ושיעורי ר' שמואל בבא בתרא ח"ב פרק ב סח דן בדבריו והקשה עליו) שקרוב לא יוציא ממנו, בק"ו מדין רוב: שהרי אין הולכין בממון אחר הרוב, ורוב עדיף מקרוב³, וא"כ כ"ש שקרוב לא יוציא ממנו.
ערלה - כתבו התוס' שקרוב מועיל גם בה, והוכיח מכך הקובץ שיעורים (בבא בתרא עח) שהם סוברים שקרוב הוא בירור המציאות.

בסעיף זה נדון האם ההכרעה תועיל במקרים (כללים) שמבטלים חלק מההכרעות. כללים

בתרי ותרי, כלומר שיש שתי כיתות עדים שסותרות זו את זו, הקובץ שיעורים (בבא בתרא סוף עח) מסתפק האם יועיל בזה קרוב, ותולה בספקו האם קרוב הוא הנהגה ויועיל, או שהוא בירור המציאות ואז לא יועיל, שהרי אינו עדיף מעוד עדים אחרים שלא יכריעו את הדין - "תרי כמאה".

בקבוע, דהיינו שהספק לא פרש מהתערובת אלא נמצא במקומה, האם יהיה כמחצה על מחצה (ספק שקול) כדינו ברובא דאיתא קמן, או שהקרוב יועיל, נחלקו בזה האחרונים לארבע דעות¹:

¹ ע"ע חזקת אומדנא בסעיף "מקור וטעם" ד"ה בטעמה.

² בערך חזקת ההכרעות דנו בכללים שמסבירים מדוע הכרעה אחת עדיפה על חברתה, וכן הבאנו שם את סדר כל ההכרעות מהחזקה אל החלשה.

³ כדלעיל ד"ה רוב.

(א) הגר"ש שקאפ (כתובות טו ד"ה עוד חקר) כתב שהקרוב יועיל, ודין קבוע נאמר רק ברובא דאיתא קמן. וביאר שקבוע מועיל רק ברוב, כי כל מהותו של דין קבוע היא לומר שנחשב כאילו הוא כמחצה על מחצה ממש, וממילא אין רוב, אך בקרוב סברא זו לא שייכת.
(ב) גם הקובץ ביאורים (שב שמעתתא ה) כתב שהקרוב יועיל, אך הביא טעם אחר לזה שקבוע שייך רק ברוב - על פי דברי הר"ן שקבוע הוא חידוש², ולכן לא לומדים ממנו³.
(ג) החוות דעת (קי חידושים יב) חולק וסובר שהקבוע כן מועיל וכמחצה על מחצה דמי.
(ד) הפרי מגדים (מובא בקובץ ביאורים שם) מסתפק בזה (בכל זה דן הפרי משה רוב יא-ג).

כשיש ספק איזה מקום קרוב יותר, כגון שהמרחק נראה שווה, אך ע"כ אחד מהם קרוב יותר, שהרי "א"א לצמצם"⁴: לשב שמעתתא בעצם יש דין קרוב, ורק כיוון שאיננו יודעים מיהו - נשאר ספק, ור' שמואל כתב שספק קרוב לא נחשב כלל לדין קרוב (בבא בתרא ח"ב פרק ב סז, והביא שם גם את השב שמעתתא).

ערכים קרובים: חוזק ההכרעות (דנו שם בכללים שמסבירים מדוע הכרעה אחת עדיפה על חברתה, וכן הבאנו שם את סדר כל ההכרעות מהחזקה אל החלשה), **ספיקות** (יסודות הכללים של הספיקות והכרעותיהם, ושם ביארנו את החילוקים בין סברא וגזירה"כ, בירור והנהגה, ודאי וספק), **עגלה ערופה** (שהיא המקור לדין קרוב, כמו שהבאנו לעיל בסעיף "מקור וטעם" ד"ה מקורו), **רוב וקרוב הלך אחר הרוב**, **רובא דאיתא קמן**.

קרוב (לעדות)

הגדרה **אדם פסול להעיד לקרובו** (הסוגיא בסנהדרין כז: והלאה).

לדוגמא, אחיו, חמיו וגיסו (משנה סנהדרין כז:).

נקרא גם קרובים.

מקורו בנפשות מהפסוק (דברים כד-טז) "לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות" (סנהדרין כז:). וממונות נלמדים מנפשות, מהפסוק (ויקרא כד-כב) "משפט אחד יהיה לכם" (סנהדרין כח:).

טעמו אינו מסברא, אלא גזירת מלך שפסול לעדות, ולכן אפילו משה ואהרן פסולים להעיד (בבא בתרא קנט:). וחקר הרוגאצ'ובר האם הגזירת הכתוב היא שנחשב כאילו ודאי שהוא משקר, או שהוא פסול בפני עצמו (צפנת פענח כללי התורה והמצוות ח"ב ד"ה קרובים לעדות).

אע"פ שפסולו מגזירת הכתוב, הגדרת קרוב (דהיינו מי נקרא קרוב) תלויה באיקרובי דעתא. ויוצא מכך חידוש גדול, שקרוב שאינו יודע שהוא קרוב - עדותו כשרה, שהרי אין איקרובי דעתא (קובץ שיעורים בבא בתרא תכד).

¹ כן נחלקו - הגר"ש שקאפ, הגר"א וסרמן, החוות דעת והפרי מגדים - גם בדין קבוע בחזקה דמיעיקרא, ע"ע קבוע.

² אך יש חולקים, ע"ע קבוע בסעיף "מקור וטעם" ד"ה בטעמו.

³ הגר"א וסרמן חלק בזה על הגר"ש שקאפ, לשיטתו שדין קבוע אינו שכמחצה על מחצה, אלא שיש רוב, ורק לא הולכים אחריו - הבאנו את מחלוקתם בערך קבוע בסעיף "מקור וטעם" ד"ה במהות.

⁴ הארכנו במקרה זה לעיל בסעיף "פרטי הדין" ד"ה כשהמרחק.

לעולם בהם תעבדו (ויקרא כה-מו) - הסתפק המנחת נתן (קידושין נ) האם אדון שחבל בעבד עובר בלאו זה, משום שגורם לו להשתחרר.

ערכים קרובים: שחרור עבד כנעני (לכלל פרטי שחרורו).

רגל

עיי' ערך שן ורגל.

רוב

עיי' ערך רובא דאיתא קמן, רובא דליתא קמן.

רוב בתערובת

עיי' ערך ביטול ברוב.

רוב וקרוב הלך אחר הרוב

במק, כאשר הרוב מתנגד לקרוב, מכריעים ע"פ הרוב (הסוגיא בבבא בתרא כג:).

בערך זה נדון בפרטי רוב נגד קרוב. לשאר דיני רוב ע"ע רובא דאיתא קמן וערך רובא דליתא קמן, לשאר דיני קרוב ע"ע קרוב (בספיקות).

לדוגמא, גוזל שנמצא בין שני שובכות, אחד מהם גדול יותר (רוב) ואחד מהם קרוב יותר - הרי הוא של בעל השובך הגדול (בבא בתרא כג: "בדליכא", רמב"ם גזילה ואבידה טו-יח).

החולק על דין זה - בגמרא לא מובא במפורש מאן דאמר שקרוב עדיף. אך יש ה"א לתלות בזה מחלוקת (בבא בתרא כד:), וכן משמע שיש מי שחולק על זה (שם מהלשון "רוב ומצוי ליכא למאן דאמר", ורש"י שם ד"ה רוב ומצוי).

במעמ' יש חמש דעות: מקור ושעם

(א) "גמרא גמיר לה", דהיינו הלכה למשה מסיני (ריטב"א בבא בתרא כג: סוף ד"ה גמרא אמר).
(ב) רוב הוא בירור¹ חזק יותר (שאלות דרב אחאי סח, וכן הביא צד כזה בשיעורי ר' שמואל בבא בתרא ח"ב פרק ב סח).

(ג) רוב הוא בירור המציאות, וקרוב הוא רק הנהגת הדין², ומציאות עדיפה מדין, משום שכאשר התבררה המציאות ממילא כבר אין ספק על הדין (קובץ שיעורים בבא בתרא עח. ובשיעורי ר' שמואל בבא בתרא ח"ב פרק ב סט ד"ה בהא) כתב שמטעם זה פשוט שרובא דליתא קמן עדיף מקרוב, כי רובא דליתא הוא בירור, וכל החידוש שרוב עדיף מקרוב נאמר רק על רובא דאיתא קמן, שלשיתנו אינו בירור³. אך הביא שם (בד"ה ועיי' מהרש"א שכתב להיפך, שהחידוש הוא רק ברובא דליתא, ודווקא איתא פשוט שעדיף מקרוב).

¹ ע"ע רובא דאיתא קמן בסעיף "מקור וטעם" (ד"ה טעמו) שיש חולקים על זה.

² ע"ע קרוב בסעיף "מקור וטעם" (ד"ה טעמו) שגם בזה יש חולקים.

³ אך ע"ע רובא דאיתא קמן בסעיף "מקור וטעם" (ד"ה בטעמו) שיש חולקים על חילוק זה בין רובא דאיתא

(ד) בדומה לזה כתב ספר המקנה ((ר' אליעזר זוסמאן סופר) מט-א ד"ה הערה) שרוב הוא דין ודאי וקרוב הוא דין ספק, וודאי עדיף מספק.¹
(ה) קרוב לא מכריע בין שתי האפשרויות,² אלא רק פוסק שאין צריך לחשוש לאפשרות הרחוקה, אך רוב כן מכריע בין שתי האפשרויות. ולכן כשיש רוב - לא שייך דין קרוב, שע"כ כן צריך לחשוש לאפשרות הרחוקה - מדין רוב (שיעורי ר' שמואל בבא בתרא ח"ב פרק ב סח).

קרוב דמוכח - הפלתי כתב בדעת רב הונא, שכל מה שרוב עדיף הוא רק בקרוב דלא מוכח, אך קרוב דמוכח שווה לרוב, וישאר ספק (סוף סג, פרי משה רוב ז-א).

חזקה וקרוב ביהוד נגד רוב, הוא ספק (פרי מגדים משבצות זהב א"ח שכה-ז, פרי משה רוב ז-א).

ערכים קרובים: חוזק ההכרעות (דנו שם בכללים שמסבירים מדוע הכרעה אחת עדיפה על חברתה, וכן הבאנו שם את סדר כל ההכרעות מהחזקה אל החלשה), **ספיקות** (יסודות הכללים של הספיקות והכרעותיהם, ושם ביארנו את החילוקים בין סברא וגזירה"כ, בירור והנהגה, ודאי וספק), **קרוב (בספיקות)**, **רובא דאיתא קמן**, **רובא דליתא קמן**.

רובא דאיתא קמן

חולכים אחר רוב האפשרויות (החילוק בין רובא דאיתא קמן לרובא דליתא קמן הוזכר בחולין יא, האריך בסוגיית רוב הפרי משה רוב).

יש חילוק בין רובא דאיתא קמן, כגון רוב חנויות מוכרות בשר שחוטה, לרובא דליתא קמן, כגון רוב הבהמות בעולם כשרות. ובגדר החילוק נחלקו האחרונים:
(א) שב שמעתתא: באיתא קמן כל התערובת לידינו (כל החנויות לידינו), אך בליתא קמן היא בכל העולם (לא כל בהמות העולם לידינו).

(ב) הגר"א וסרמן: באיתא קמן כל פרט בתערובת ידוע בפני עצמו (ידוע מה דינה של כל חנות), אך בליתא קמן יש רק ידיעה כללית (לא ידוע מה דינה של כל בהמה) (קובץ שיעורים בבא בתרא פג, ומביא שם את השב שמעתתא, פרי משה רוב ב-א).

(ובמחלוקת הזו תלויים הרבה דינים ומחלוקות דלקמן, שחילוקו של השב שמעתתא אינו מהותי, ולכן לשיטתו מסתבר יותר לדמות את דיניהם של איתא וליתא, משא"כ לחילוקו של הקובץ שיעורים).

הדוגמא שהגמרא נותנת לרובא דאיתא קמן היא תשע חנויות כולן מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה ומצא בשר בחוץ (ולא שלקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח, שאז הוא קבוע) (חולין יא).
רוב דיינים (שם).

נקרא גם כל דפריש מרובא פריש. וכן נקרא גם סתם "רוב" (רוב מתחלק לרובא דאיתא קמן ולרובא דליתא קמן).

קמן לרובא דליתא קמן.

¹ את החילוק בין בירור והנהגה לבין ודאי וספק (לחלק מהדעות) ביארנו בערך ספיקות בסעיף "ודאי וספק" ד"ה הקשר בין ודאי וספק לבין בירור והנהגה.

² זוהי שיטתו של ר' שמואל, כמו שהבאנו בערך קרוב בסעיף "מקור וטעם" ד"ה בטעמו, אך הבאנו שם חולקים על זה.

³ כדלעיל ד"ה יש חילוק.

מקור ושעם

מקורו מהפסוק בדיני בית דין "לא תהיה אחרי רבים לרעות, ולא תענה על ריב לנטות אחרי רבים להטות" (שמות כג-ב), ודורשים מ"אחרי רבים להטות" שהולכים אחר הרוב (חולין יא., רש"י שם ריש יב.).

במעמו יש מחלוקת גדולה באחרונים (שתי הדעות הראשונות הן הידועות יותר):
 (א) יש אומרים שזו סברא שהפרט מגיע מתוך הרוב. וזה בירור, למשל, אנו יודעים שבאמת הברור נשחט (קובץ שיעורים ח"ב מה-יא, יב. שרידי אש ח"א קיג-ד).
 (ב) יש אומרים שזו גזירת הכתוב. וזו הנהגה, למשל, אולי באמת זוהי נבילה, אך התורה התירתה (שערי יושר ג-ג סוף ד"ה ובתוס' פ"ק, והצפנת פענח כללי התורה והמצוות ח"ב רוב (אות ט) מסתפק בזה, פרי משה רוב א-א), וגם לדעות שרובא דליתא קמן הוא סברא, יש אומרים שאיתא הוא כן גזירת הכתוב (שב שמעתתא המובא בקובץ שיעורים שם, שיעורי ר' שמואל בבא בתרא ח"ב פרק ב סט ד"ה בהא).
 (ג) ר' מאיר שמחה (בחידושי סנהדרין סט. ד"ה שם מסתפינא) חידש חידוש גדול, שרובא דאיתא קמן נחשב כאילו גם האיסור וגם ההיתר מעורבים לפנינו, וממילא מועיל מדין ביטול ברוב.

לגבי ודאותו, האם הוא הכרעה ודאית (דין ודאי) או שעדיין אנו מסופקים והתורה רק התירה לסמוך עליו (דין ספק), האריכו בזה המפרשים, ושלוש דעות בעניין (שתי הדעות הראשונות הן הידועות יותר):
 (א) **תוספות הרא"ש** (הובא בשיטה מקובצת בבא מציעא ו: ד"ה וע"ל) והמנחת חינוך (ב-יז) כתבו שהוא **ספק** (והמהר"ק הוסיף שאפילו רוב וחזקה יחד הם רק דין ספק, הובא בקונטרסי שיעורים בבא מציעא ח-ג ד"ה וראיתי. והשרידי אש ח"א קיג-ד כתב שרוב הוא בירור אך אינו ודאי).
 (ב) **הפלתי** (סג-א ד"ה ונראה) הביא **תוס'** (פ"ק דכתובות ובדוכתי טובא) שמשמע שרוב הוא ודאי מוחלט ואין בו ספק כלל "**וכאנן סהדי**" (וכן משמע מהתוס' בבא מציעא ו: ד"ה קפץ, שלא תירצו כתוס' הרא"ש הנ"ל. וכן משמע מהתוס' שבת קלה. (ד"ה ולא ספק) שלא תירצו כמנחת חינוך, הביאם המנחת חינוך שם).
 (ג) **הקונטרסי שיעורים** (בבא מציעא ח-ג ד"ה ובשר"ת) חידש שרוב אינו ספק ואינו ודאי, אלא מדרגה ממוצעת בין ספק לבין ודאי (ובכל עניין זה דן גם ספר המקנה (ר' אליעזר זוסמאן סופר) ח"ג דף פ בדפיו, וקהילות יעקב קידושין לג).
 (בשאלה האם הוא ודאי או ספק, יש להעיר שהקובץ שיעורים (כתובות עד) תלה את דין זה בשאלה האם הוא בירור המציאות, שלשיתתו הוא הכרעה ודאית, או הנהגה (פסיקת דין בלבד), שלשיתתו היא רק ספק. ויש חולקים עליו¹).

בדינים שונים

באיסורים הולכים אחר הרוב (כגון תשע חנויות מוכרות שחוטת ואחת מוכרת נבילה).
בדינים הולכים אחר הרוב, דהיינו בבית דין.
בממונות נאמר "אין הולכין אחר הרוב", אך נחלקו המפרשים האם כלל זה נאמר גם על רובא דאיתא קמן או רק על רובא דליתא קמן, הארכנו בזה בערך אין הולכין בממון אחר הרוב².
בפשרה כשיש כמה דיינים, יש אומרים שלא הולכים אחר הרוב אלא צריך שיסכימו כל הדיינים (ש"ע ח"מ יב-יח).

¹ הובאו בערך ספיקות בסעיף "ודאי וספק" ד"ה הקשר בין ודאי וספק לבין בירור והנהגה.

² בסעיף "בדינים שונים" ד"ה ברובא דאיתא קמן.

בנפשות נחלקו הראשונים: הרמב"ם כתב שרובא דאיתא קמן לא מועיל בהם אלא רק רובא דליתא קמן (דן בדבריו השערי יוסף ג-א ד"ה והנה), והרשב"א כתב שגם איתא קמן מועיל בנפשות (בש"ת, הובא בב"י י"ד שעד, וכן משמע בתוס' סנהדרין ג: ד"ה דיני).

בפיקוח נפש אין הולכין אחר הרוב, ולכן מחללים שבת להציל נפש אפילו אם היו תשעה נכרים וישראל אחד (יומא פד:). והמקור לזה הוא שכתוב (ויקרא יח-ה) "וחי בהם" ולא שימות בהם, והכוונה היא שלא יהיה שום סיכוי של מיתה לישראל (תוס' יומא פה. ד"ה ולפח).

בשר וחיות, אחרי מה מהם ללכת - דהיינו במקרה שרוב החנויות מוכרות טריפה, אך מיעוט החנויות הכשרות מוכרות הרבה בשר, באופן שיש בעיר יותר בשר כשר מבשר טרף - היא מחלוקת גדולה בראשונים ובאחרונים (פתחי תשובה י"ד קי-ב, בינת אדם שער הקבוע טז, רשב"א חולין סוף צד).

רוב בזמן - הרש"ש (כתובות ט). כתב שלא מועיל, אך הוסיף שאינו יודע את הטעם לזה, אך הקובץ הערות (כז-ה) כתב שמועיל, והוסיף שאפשר שזו מחלוקת אמוראים¹.

שניים האחרונים שנשארו אחרי שפרשו כל שאר הפרטים מהרוב, כגון שהיו לו עשר חתיכות, תשע כשרות ואחת טריפה, ואכל את הראשונה מדין רוב, וכן הלאה עד שנשארו לו רק השניים האחרונות - נחלקו בזה המפרשים לשלוש דעות: (א) יש שעדיין מתירים גם את השניים האחרונים (ב"ח המובא בש"ך י"ד קי-לז, בינת אדם שער הקבוע כג).

(ב) יש אוסרים (שו"ע י"ד טז-יב, רמ"א קי-ו).
(ג) יש שכתבו שגם האוסרים מחמירים רק מדרבנן (קובץ שיעורים בבא בתרא פז בשם הגר"ח). ולפי זה ביאר הגר"א וסרמן (קובץ ביאורים שב שמעתתא ג) שאין רוב בזמן², משום שסובר שהוא רובא דאיתא קמן³ (שהרי רובא דליתא קמן מועיל גם בשניים האחרונים לכ"ע), ואיתא קמן לא מועיל לשניים האחרונים, והרי זמן הוא תמיד כשניים האחרונים, משום שלפנינו נמצא רק ההווה ולא העבר.

רוב שכרור שהפריט הגיע רק מחלק ממנו. כגון שהיו חמישים חתיכות בשר כשרות, מתוכם ארבעים מרובעות ועשר משולשות, ועוד עשרים חתיכות טריפה משולשות, ונמצאה חתיכה אחת משולשת - אע"פ שרוב המשולשות טריפות, חידש הרש"ש (כתובות יד: במשנה) שבכל זאת הולכים אחרי הרוב, ומותר לאוכלה (ומוכח שהוא סובר שרוב הוא גזירת הכתוב, שהרי במקרה זה אין סברא ללכת אחר הרוב, אך חתם "ודבר זה צריך עדיין תלמוד").

בסעיף זה נדון בחוזקה של ההכרעה במקרה שהכרעה אחרת סותרת אותה⁴.

עדים עדיפים מרוב (כללי התלמוד מספר שיירי כנסת הגדולה (בסוף מסכת ברכות) כללי רובא ב).

טביעות עין מועילה נגד רוב (פרי מגדים י"ד כלל סימנים וטביעות עין תחילת ד"ה תשובה).

¹ עיין לקמן בסמוך (ד"ה שניים האחרונים אות ג) טעם לזה שאין רוב בזמן.

² לעיל בסמוך (ד"ה רוב בזמן) הבאנו שנחלקו בזה.

³ לעיל בסעיף "הגדרה" (ד"ה יש חילוק) הבאנו שתי שיטות בחילוק בין רובא דאיתא קמן לרובא דליתא קמן. ולפי השיטה המחלקת איתא קמן הוא כשהתערובת לידינו, אפשר שהזמן לא נחשב לידינו, וא"כ רוב זמן הוא רובא דליתא קמן. ובאמת דעת הקובץ שיעורים כשיטה האחרת.

⁴ בערך חוזק ההכרעות דנו בכללים שמסבירים מדוע הכרעה אחת עדיפה על חברתה, וכן הבאנו שם את סדר כל ההכרעות מהחזקה אל החלשה.

עד אחד עדיף מרובא דאיתא קמן (שב שמעתתא ו-ז), ונאמן אפילו לקולא (פני יהושע, הובא בספר המקנה (ר' אליעזר זוסמאן סופר) מט-ה-ט).

מיגו, רוב עדיף ממנו (ריטב"א ורא"ש, פרי משה רוב א-ד). הקובץ שיעורים (ח"ב ח) הוכיח זאת מכך שברוב נחלקו אמוראים האם מוציא (האם "הולכין בממון אחר הרוב"), ובמיגו בפשטות לא¹. והפלפולא חריפתא ((לא על הרא"ש אלא מר' בנימין ליבעסקינד) אין הולכין בממון אחר הרוב (ד"ה והסברא) עמוד 9) ביאר שמיגו לא עדיף מרוב משום שמקצת בני האדם לא עלה על דעתם לטעון את הטענה הטובה, ואם כן כל מיגו מבוסס על רוב (אך הנחל יצחק כתב שמיגו עדיף מרוב (כללי מיגו א ד"ה אכן)).

מיגו וחזקה דמעיקרא יחד עדיפים מרוב (פרי מגדים יו"ד אחרי סי' קיא כלל רובא וחזקה. תומת ישרים ע, הובא בכללי התלמוד מספר כנסת הגדולה (בסוף מסכת ברכות) כללי רובא וחזקה ומיגו וחזקה כא).

הפה שאסר עדיף מרוב, משום שכל בני האדם - ולא רק רובם - עולה על דעתם לשתוק (פלפולא חריפתא (לא על הרא"ש אלא מר' בנימין ליבעסקינד) אין הולכין בממון אחר הרוב (ד"ה וזכה) עמוד 9).

רובא דליתא קמן נגד רובא דאיתא קמן, נחלקו בזה האחרונים: הרעק"א (כתובות יג, והביאו שערי יושר ג-א ד"ה והנה) כתב שליתא קמן עדיף, אך בחידושי ר' מאיר שמחה (סנהדרין סט. ד"ה שם מסתפינא) כתב שרובא דאיתא קמן עדיף, משום שלשיטתו רובא דאיתא קמן הוא מדין ביטול ברוב² (וכן החלקת יואב (ח"א יו"ד פתיחה ב ד"ה וכן) כתב "מעולם לא שמענו שיהיה עדיף רובא דליתא קמן מרובא דאיתא קמן").

חזקת הדין - רובא עדיף ממנה (ורק רבי מאיר חולק על זה (קידושין פ.)), ובפשטות זה נאמר גם על רובא דאיתא קמן. אך הפרי משה (רוב ו-ה) הביא צד שחזקה עדיפה ממנו, שהגזירת הכתוב שרוב עדיף מחזקה נאמרה רק ברובא דאיתא קמן³. הארכנו בכל זה בערך רובא וחזקה רובא עדיף, ושם פירטנו את דיני החזקות השונות בזה.

קרוב נגד רוב, הרוב עדיף - "רוב וקרוב הלך אחר הרוב" (בבא בתרא כג.). הארכנו בזה בערך רוב וקרוב הלך אחר הרוב.

חזקה וקרוב ביחד נגד רוב, הוא ספק (פרי מגדים משבצות זהב א"ח שכה-ז, פרי משה רוב ז-א).

כאן נמצא כאן היה עדיף מרוב (רמב"ן בבא בתרא כד. ד"ה אבל).

במוחזק נחלקו המפרשים לשלוש דעות:

(א) גם על רובא דאיתא קמן נאמר הכלל "אין הולכין בממון אחר הרוב", ולא יוציא מהמוחזק, וכן ההלכה (דעת תוס' מרדכי רשב"א רא"ה ומגיד משנה).

(ב) רובא דאיתא קמן כן מוציא ממון (גליון התוס' רשב"ם וריצב"א, הובאו בקונטרס הספיקות ו-ד), וביאר הקובץ ביאורים (שב שמעתתא ה) את דעה זו על פי השיטה שרובא דאיתא קמן הוא גזירת הכתוב⁴, ולכן שייך גם בממונות, ורק רובא דליתא קמן הוא סברא⁵, ובממונות

¹ אך בערך מיגו בסעיף "חוזק" (ד"ה מוחזק) הבאנו מי שחולק בזה.

² הובא לעיל בסעיף "מקור וטעם" ד"ה בטעמו.

³ וע"ע רובא וחזקה רובא עדיף בסעיף "מקור וטעם" ד"ה בטעם, שיש חולקים וסוברים שאינה גזירת הכתוב אלא יש לה טעמים אחרים.

⁴ אך יש חולקין בזה, עיין לעיל בסעיף "מקור וטעם" ד"ה טעמו.

⁵ גם בזה יש חולקין, ע"ע רובא דליתא קמן בסעיף "מקור וטעם" ד"ה טעמו.

סברא זו לא מספיקה (סברא זו הפוכה מסברת השערי יושר (ג-ג-וה-א) שכל הטעם שאין הולכין בממון אחר הרוב הוא משום שאינו מסברא¹).

ג) בחידושי ר' מאיר שמחה (סנהדרין סט. ד"ה שם מסתפינא) חידש להיפך, שרובא דאיתא קמן לא מוציא ממון לכו"ע (אפילו לרב), וטעמו שלשיטתו רובא דאיתא קמן הוא מדין ביטול ברוב, ואין ביטול לממונות².

בכל פרטי דין "אין הולכין בממון אחר הרוב", טעמו, והמקרים שבהם כן הולכים אחריו גם בממונות - הארכנו בערך אין הולכין בממון אחר הרוב.

ספק טומאה, רוב עדיף ממנו ויועיל נגדו (קהילות יעקב כתובות ח).

חולקין במקום רוב - הרוב מועיל אם אין מוחזק (קונטרס הספיקות ח-ו).

ערלה - מקילים בה אפילו נגד רוב, ואפילו קרוב לוודאי (ר"ן קידושין לט).

ספק ספיקא כרוב, ואולי עדיף ממנו (ש"ת הרשב"א ח"א תא. וכן כתב פסקים וכתבים קט (הובא בכללי התלמוד מספר כנסת הגדולה (בסוף מסכת ברכות) כללי רובא וחזקה ומיגו וחזקה י) שספק ספיקא עדיף מרוב), אך יש אומרים שרוב עדיף (הובאו בשב שמעתתא א-כ).

ברי מועיל נגד רוב (פני יהושע כתובות טז. על תד"ה כיוון, קובץ הערות לז-ט).

מרא קמא נגד רוב, יש בזה שלוש דעות:

א) לדעה שמרא קמא הוא מוחזק³, אם כן עדיף מרוב.

ב) לדעה שהוא חזקה דמעיקרא אם כן פחות ממנו, ובאמת נחלקו בזה (הקובץ שיעורים ח"ב ח והקצוה"ח שהובא בו, וקונטרס הספיקות ו-יא כתב שרוב לא מוציא ממרא קמא).

ג) יש אומרים שדינו יהיה כספק, וחולקין (נחל יצחק כה קונטרס תפיסה ע"י שליח ב-ד).

בעלים עדיף מרוב (שב שמעתתא ו-ז).

בסעיף זה נדון האם ההכרעה תועיל במקרים (כללים) שמבטלים חלק מההכרעות. כללים

בדבר שיש לו מתירין, כלומר שיש אפשרות להתירו בלי להיכנס לספק, נחלקו המפרשים אם אפשר לסמוך בו אחר הרוב, ושלושה צדדים בזה:

א) המגן אברהם (תקיג-יג) אוסר.

ב) הר"ן (ביצה סוף פ"ג ד"ה ת"ר) הביא צד שמותר (הסתפק בזה).

ג) הצ"ח (פסחים ז. ד"ה ובגוף) כתב שבכל דפריש מרובא פריש (רובא דאיתא קמן) מותר. ומשמע מדבריו שברובא דליתא קמן אסור.

בספק שאפשר לבררו נחלקו המפרשים, ויש בזה ארבע דעות:

א) יש ראשונים שסוברים שצריך לברר (פרי משה רוב ה-א, בינת אדם שער רוב וחזקה י).

ב) רש"י כתב שאין צריך לברר (חולין ריש יב, וחידוש החתם סופר (בש"ת י"ד קעה ד"ה ועיי') שגם רש"י מקל רק באיסורין, אך בממונות הוא מודה שצריך לברר).

ג) ספר המקנה (ר' אליעזר זוסמאן סופר) מטה-ז) כתב שרוב לבד אין צריך לברר, אך כשחזקה דמעיקרא סותרת אותו - אע"פ שהוא עדיף ממנה⁴ - צריך לבררו.

ד) הפרי משה (רוב ה-ב) ביאר בדעת השו"ע שדווקא ברובא דאיתא קמן צריך לברר.

¹ הובא עם החולקים עליו בערך אין הולכין בממון אחר הרוב בסעיף "מקור וטעם" ד"ה בטעם.

² הובא לעיל בסעיף "מקור וטעם" ד"ה בטעמו.

³ ביארנו את המחלוקת בערך חזקת מרא קמא בסעיף "מקור וטעם" ד"ה בטעמה.

⁴ כמו שהארכנו בערך רובא וחזקה רובא עדיף.

בקבוע, דהיינו שהספק לא פרש מהתערובת אלא נמצא במקומה (שלא מצא חתיכת בשר ברחוב, אלא היא עדיין נמצאת בתוך החנות, ומסתפק האם זו חנות כשרה), אין הולכים אחר הרוב, אלא הוא כספק שקול ("כמחצה על מחצה דמי"), בין לקולא בין לחומרא (ש"ך יר"ד קי"טו)¹.

בספיקא דדינא - כשאנו ספק במציאות אלא ספק בדין, דהיינו במחלוקת הפוסקים, כיוון שאין הולכין בממון אחר הרוב, המוחזק יכול לטעון "קים לי", כלומר אני סומך על הדעות שפוסקות כמותי, ואפילו כשהן רק מיעוט הדעות (קונטרס הספיקות ו). אך אי אפשר לומר "קים לי" כפוסק שכל החכמים חולקים עליו (תקפו כהן עב, קכג), וכן לא כפוסק שהמחבר והרמ"א לא הזכירוהו (אורים ותומים קכג, קונטרס הספיקות ו-ו).

בגוי לא נאמר הדין של אחרי רבים להטות, ולכן אין להם דיני רוב (מנחת חינוך ב-ג [יב] ד"ה אנשים וראיתי בש"ת נודע ביהודה, נודע ביהודה מהדורא תנינא אה"ע מב).

ערכים קרובים: אין הולכין בממון אחר הרוב, חוזק ההכרעות (דנו שם בכללים שמסבירים מדוע הכרעה אחת עדיפה על חברתה, וכן הבאנו שם את סדר כל ההכרעות מהחזקה אל החלשה), **ספיקות** (יסודות הכללים של הספיקות והכרעותיהם, ושם ביארנו את החילוקים בין סברא וגזירה"כ, בירור והנהגה, ודאי וספק), רוב וקרוב הלך אחר הרוב, רובא דליתא קמן (את החילוק ביניהם ביארנו לעיל בסעיף "הגדרה" ד"ה יש חילוק), רובא וחזקה רובא עדיף.

רובא דליתא קמן

הולכים אחר רוב האפשרויות (החילוק בין רובא דאיתא קמן לרובא דליתא קמן הוזכר בחולין יא, האריך בסוגיית רוב הפרי משה רוב).

יש חילוק בין רובא דאיתא קמן, כגון רוב חנויות מוכרות בשר שחוטה, לרובא דליתא קמן, כגון רוב הבהמות בעולם כשרות. ובגדר החילוק נחלקו האחרונים: (א) שב שמעתתא: באיתא קמן כל התערובת לידינו (כל החנויות לידינו), אך בליתא קמן היא בכל העולם (לא כל בהמות העולם לידינו). (ב) הגר"א וסרמן: באיתא קמן כל פרט בתערובת ידוע בפני עצמו (ידוע מה דינה של כל חנות), אך בליתא קמן יש רק ידיעה כללית (לא ידוע מה דינה של כל בהמה) (קובץ שיעורים בבא בתרא פג, ומביא שם את השב שמעתתא, פרי משה רוב ב-א). (ובמחלוקת הזו תלויים הרבה דינים ומחלוקות דלקמן, שחילוקו של השב שמעתתא אינו מהותי, ולכן לשיטתו מסתבר יותר לדמות את דיניהם של איתא וליתא, משא"כ לחילוקו של הקובץ שיעורים).

הדוגמא שהגמרא נותנת לרובא דליתא קמן (להבדיל מרובא דאיתא קמן) היא שרוב האנשים אינם סריסים ואיילוניות (חולין יא). המוכר שור לחבירו ונמצא נגחן, והרוב קונים לחרישה, ועל סמך הרוב תובע הקונה את המוכר שהטעה אותו, שהרי שור נגחן לא מועיל לחרישה אלא רק לשחיטה (בבא קמא מו). רוב בהמות כשרות (עיי' בקובץ שיעורים בבא בתרא פג). רוב נשים יולדות לתשעה. רובא דאינשי טעו בעיבורא דירחא (סנהדרין סט). רוב מצויין אצל שחיטה מומחין (אמנם הרא"ה בספר בדק הבית ו. כתב ש"רוב מצויין אצל שחיטה מומחין" אינו רוב אלא כל. והרשב"א בספר משמרת הבית חולק עליו וכותב שהוא רק רוב. מחלוקתם הובאה בכללי התלמוד מספר

¹ בפרטי דינו הארכנו בערך קבוע.

שיירי כנסת הגדולה (בסוף מסכת ברכות) כללי רובא ד. וכן חזקה¹ שביום שנכתב השטר נמסר היא רוב, שרובא דרובא אין כותבין אלא בשעת מסירה (נתיח"מ נא-ג).

דינים דומים: יש שלוש הכרעות שמבוססות על דרך העולם, ואלו הן - על פי הסדר מהחזקה אל החלשה -

- (א) אנן סהדי² - סברא חזקה מאוד. לדוגמא, בכל שעה יש מים בנהר.
- (ב) חזקת אומדנא³ - סברא פחות חזקה. לדוגמא, שליח עושה שליחותו.
- (ג) רובא דליתא קמן - בלי סברא כלל, אלא שכך מנהג העולם. לדוגמא: רוב האנשים אינם סריסים ואיילוניות. ובזה נעסוק בערך זה.

נקרא גם חזקה, וחזקה מכח רובא⁴. וכן מצינו לשון "כל" שבאמת הוא רק רוב (הרשב"א בספר משמרת הבית, הובא בכללי התלמוד מספר שיירי כנסת הגדולה (בסוף מסכת ברכות) כללי רובא ד). וכן נקרא גם סתם "רוב" (רוב מתחלק לרובא דאיתא קמן ולרובא דליתא קמן⁵).

הלשון שהגמרא נוקטת לגבי רוב (ובפרט לגבי רובא דליתא קמן) היא "הליכה": הלך אחר רוב נשים (בבא בתרא צב:), אין הולכין בממון אחר הרוב (בבא קמא כז:), רוב וקרוב הלך אחר הרוב (בבא בתרא כג:), זיל בתר רובא (חולין יא, בבא קמא מו:), אזלינן בתר רובא (סנהדרין סט:)⁶.

החולק על דין זה הוא רבי מאיר (יבמות קט, והלכה כחכמים). ובדעת רבי מאיר חקר המהריב"ל האם מה שהוא חושש למיעוט הוא מדאורייתא או מדרבנן (מהריב"ל (סא ג-טז), הובא בכללי התלמוד מספר כנסת הגדולה (בסוף מסכת ברכות) כללי רובא וחזקה ומיגו וחזקה כח). ואין הלכה כרבי מאיר.

במקורו האריכה הגמרא (חולין יא) ולא הגיעה למסקנה. רש"י כתב שלוש אפשרויות למסקנה:

- (א) הלכה למשה מסיני (חולין ריש יב).
- (ב) "אחרי רבים להטות" (שמות כג-ב), כמו רובא דאיתא קמן (שם בלישנא השנייה).
- (ג) פסוקים רבים שמוכח מהם שהתורה לא חוששת למיעוט, כגון שלא חוששים שנפסק חוט השדרה (רש"י חולין נ: ד"ה מאי). אך את הפסוקים הללו הגמרא (חולין יא) הביאה לכאורה רק בה"א ודחתה אותם, וכמו שרש"י דלעיל (חולין ריש יב). לא סמך עליהם. והרעק"א (גליון הש"ס חולין נ:) באמת נשאר על הרש"י הזה (בחולין) בצע"ק.
- הגר"ח מבריסק הקשה למה צריך בכלל מקור, והרי יכול להועיל מדין רובא דאיתא קמן. והקובץ שיעורים (בבא בתרא פד) תירצו לשיטתו שברובא דליתא קמן דין כל פרט אינו ידוע, ולכן לא שייך שיועיל מדין רובא דאיתא קמן⁷.

במעמדי יש מחלוקת גדולה באחרונים:

- (א) בפשטות סברא שהפרט הגיע מתוך הרוב. וזה בירור המציאות האמיתית, כגון שהבהמה באמת אינה טריפה (קובץ שיעורים ח"ב מה-יא, יב). ויש דעות שרק הוא סברא, אך

¹ לקמן (ד"ה נקרא גם) הבאנו שרובא דליתא קמן נקרא גם "חזקה".

² ע"ע אנן סהדי.

³ ע"ע חזקת אומדנא.

⁴ בחלוקת החזקות לסוגים השונים ע"ע חזקות שונות (בספיקות).

⁵ כדלעיל ד"ה יש חילוק.

⁶ לעומת מיגו שהלשון בו היא "אמירה", וחזקה דמעיקרא (חזקת הגוף וחזקת הדין) שהלשון בה היא "העמדה". עיין בערכיהם בסעיף "הגדרה" ד"ה הלשון.

⁷ לעיל בסעיף "הגדרה" (ד"ה יש חילוק) הבאנו שהשב שמעתתא חולק על זה.

רובא דאיתא קמן אינו סברא אלא גזירת הכתוב (שב שמעתא המובא שם, שיעורי ר' שמואל בבא בתרא ח"ב פרק ב סט).
(ב) יש אומרים שזו גזירת הכתוב. וזו הנהגה, כלומר אנו רק פוסקים את הדין, כגון שמותר לאכול את הבהמה, אע"פ שיתכן שהיא טריפה (שערי יושר ג-ג, והצפנת פענח כללי התורה והמצוות ח"ב רוב (אות ט) מסתפק בזה).¹

לגבי ודאותו, האם הוא הכרעה ודאית (דין ודאי) או שעדיין אנו מסופקים והתורה רק התירה לסמוך עליו (דין ספק), האריכו בזה המפרשים, ושלוש דעות בעניין (שתי הדעות הראשונות הן הידועות יותר):

(א) תוספות הרא"ש (הובא בשיטה מקובצת בבא מציעא ו: ד"ה וע"ל) והמנחת חינוך (בי"ז) כתבו שהוא ספק, וכן מוכח מרש"י בסוגיית אין ספק מוציא מידי ודאי (פסחים ט. ד"ה ודאי טבילי, והגהות מהרש"ם שם, הובא בשיטה מקובצת).² והמהר"ק הוסיף שאפילו רוב וחזקה יחד הם רק דין ספק, הובא בקונטרסי שיעורים בבא מציעא ח-ג ד"ה וראיתי. והשרידי אש ח"א קיג-ד כתב שרוב הוא בירור אך אינו ודאי.

(ב) הפלתי (סג-א ד"ה ונראה) הביא תוס' (פ"ק דכתובות ובדוכתי טובא) שמשמע שרוב הוא ודאי מוחלט ואין בו ספק כלל "וכאנן סהדי" (וכן משמע מהתוס' בבא מציעא ו: ד"ה קפץ, שלא תירצו כתוס' הרא"ש הנ"ל. וכן משמע מהתוס' שבת קלה. (ד"ה ולא ספק) שלא תירצו כמנחת חינוך, הביאם המנחת חינוך שם).

(ג) הקונטרסי שיעורים (בבא מציעא ח-ג ד"ה ובשר"ת) חידש שרוב אינו ספק ואינו ודאי, אלא מדרגה ממוצעת בין ספק לבין ודאי (ובכל עניין זה דן גם ספר המקנה (ר' אליעזר זוסמאן סופר) ח"ג דף פ בדפיו, וקהילות יעקב קידושין לג).

(בשאלה האם הוא ודאי או ספק, יש להעיר שלוש הערות: [א] הקובץ שיעורים (כתובות עד) תלה את דין זה בשאלה האם הוא בירור המציאות, שלשיטתו הוא הכרעה ודאית, או הנהגה (פסיקת דין בלבד), שלשיטתו היא רק ספק. ויש חולקים עליו.³ [ב] השב שמעתא (ב-טו) כתב שכל מחלוקת הראשונים הנ"ל היא רק באיתא קמן, אך בליתא קמן לכ"ע הוא דין ודאי. אך הפני יהושע (קידושין עה. ד"ה אלא, והביאו השב שמעתא שם) סובר שגם בליתא קמן הוא ספק. [ג] יש דעה שבזה נחלקו רב ושמואל האם הולכים בממון אחר הרוב.⁴

בדינים שונים באיסורין פשוט שהולכים אחר הרוב.

בנפשות זו מחלוקת בגמרא האם הולכים אחר הרוב (סנהדרין סט.), ולהלכה כן הולכים.

בממונות אין הולכין אחר הרוב, ע"ע אין הולכין בממון אחר הרוב.

כשבהוה אין רוב אלא היה רק בעבר, מועיל בכל זאת, ורק באיתא קמן נחלקו בדין השניים האחרונים (שהיה רוב ולקחו מהתערובת פרטים עד שנשארו רק שני פרטים וכעת כבר אין רוב)⁵ (קובץ ביאורים שב שמעתא ג).

¹ בערך אין הולכין בממון אחר הרוב בסעיף "מקור וטעם" (ד"ה בטעם אות ב) הבאנו דעות שבזה נחלקו רב ושמואל האם הולכין בממון אחר הרוב.

² ע"ע אין ספק מוציא מידי ודאי בסעיף "חוזק" (ד"ה רובא דליתא קמן) והבאנו שם גם שהקובץ שיעורים הקשה עליו, מעין שיטתו לקמן בסמוך באות ג.

³ הובאו בערך ספיקות בסעיף "ודאי וספק" ד"ה הקשר בין ודאי וספק לבין בירור והנהגה.

⁴ הובאה בערך אין הולכין בממון אחר הרוב בסעיף "מקור וטעם" ד"ה בטעם אות ד.

⁵ הבאנו זאת בערך רובא דאיתא קמן בסעיף "פרטי הדין" ד"ה שניים האחרונים.

לחישב על סמך רוב מותר (גמרא בסוף יבמות), וכתבו המפרשים שהיא ראייה שרוב הוא בירור המציאות¹ (קובץ שיעורים כתובות עד, ולכן חילק בין רובא דאיתא קמן לליתא קמן).

רוב מצד המנהג והמנהג עשוי להשתנות, אין סומכים עליו, אלא רק על רוב מצד טבע העולם (ב"ח י"ד יח-טו).

רוב מדרבנן - התוס' חידשו שיש מקרה שהוא רוב מדרבנן (כתובות ט. ד"ה ואבע"א). וביארו בדבריהם שהוא כשלא ברור שיש רוב (פני יהושע שם).

חזקת חיים - שמספק אנו מעמידים את האדם בחזקת חי (כגון בת ישראל הנשואה לכהן שבמדינת הים אוכלת בתרומה בחזקת שבעלה חי (גיטין כח. במשנה)) - בפשטות היא חזקת הגוף, שהרי אנו יודעים שהוא היה חי בעבר, ורק מסתפקים על ההווה (רש"י שם), אך הפני יהושע (שם) כתב שהיא רובא דליתא קמן, שהרי רק מיעוט מתים בכל יום, ומסתבר שהוא מהרוב שלא מתו.

בסעיף זה נדון בחוזקה של ההכרעה במקרה שהכרעה אחרת סותרת אותה².

עד אחר, רובא דליתא קמן עדיף ממנו (שב שמעתתא ו-ז).

רובא דאיתא קמן נגד רובא דליתא קמן, נחלקו בזה האחרונים: רעק"א (כתובות יג, והביאו שערי יושר ג-א ד"ה והנה) כתב שליתא קמן עדיף, אך בחידושי ר' מאיר שמחה (סנהדרין סט. ד"ה שם מסתפינא) כתב שרובא דאיתא קמן עדיף, משום שלשיטתו רובא דאיתא קמן הוא מדין ביטול ברוב³ (וכן החלקת יואב (ח"א י"ד פתיחה ב ד"ה וכן) כתב "מעולם לא שמענו שיהיה עדיף רובא דליתא קמן מרובא דאיתא קמן").

אימנא עדיפה מרובא דליתא קמן (ש"ת בית דוד יז ד"ה וגדולה מזו, ש"ת תורת חסד א"ח א-א, מהר"ט ח"ב אה"ע כז, קונטרס החזקות סוף סי' א אות ב ואות ה (לגבי רוב בכלל, ולא רק רובא דליתא קמן). שב שמעתתא ו-כב לעניין אין אדם פורע תוך זמנו). אך יש דעה שהיא עצמה מועילה רק מדין רובא דליתא קמן⁴.

חזקת הדין - רובא עדיף ממנה (ורק רבי מאיר חולק על זה (קידושין פ.)), הארכנו בזה בערך רובא וחזקה רובא עדיף, ושם פירטנו את דיני החזקות השונות בזה.

אך חזקת אשת איש וחזקת חיים של הבעל יחד הן חזקות אלימות (כחזקת ממון) ועדיפות מרובא דליתא קמן. ולכן אין הולכים אחר הרוב במים שאין להם סוף, שע"פ הרוב הבעל מת (חתם סופר בבא בתרא צב. ד"ה המוכר. כך כתב גם לגבי הטעם שאין הולכין בממון אחר הרוב - שהחזקת ממון (מוחזק) אלימא⁵).

מוחזק - ע"ע אין הולכין בממון אחר הרוב.

אין ספק מוציא מידי ודאי - גם רובא דליתא קמן אינו מוציא מידי ודאי, כי הוא נחשב כספק וודאי (ע"פ רש"י פסחים ט. ד"ה ודאי טבילי). והקשה הקובץ שיעורים שלכאורה תלוי

¹ אך לעיל בסעיף "מקור וטעם" (ד"ה טעמו) הבאנו מחלוקת בזה.

² בערך חזקת ההכרעות דנו בכללים שמסבירים מדוע הכרעה אחת עדיפה על חברתה, וכן הבאנו שם את סדר כל ההכרעות מהחזקה אל החלשה.

³ הובא בערך רובא דאיתא קמן בסעיף "מקור וטעם" ד"ה בטעמו.

⁴ ע"ע חזקת אומדנא בסעיף "מקור וטעם" ד"ה בטעמה.

⁵ ע"ע אין הולכין בממון אחר הרוב בסעיף "מקור וטעם" ד"ה בטעם.

במחלוקת האם חוששים למיעוטא, שהרי לדעה שאין חוששים הרוב נחשב כוודאי¹, וודאי מוציא מידי ודאי (פסחים לו)².

הוחזק - קונטרס החזקות (סוף סי' א אות ג) הסתפק האם רובא דליתא קמן עדיף ממנו, אך כתב שבוודאי שהוחזק לא עדיף מרובא דליתא קמן.

אבלות - אפילו כשיש רוב, כגון נפל תוך שלושים יום, שרובם חיים, אעפ"כ אין מתאבלים עליו, שספק אבלות להקל (רא"ש הלכות קטנות ה).

גם בין הרובים בעצמם יש רובים חזקים יותר. למשל, רוב נשים בתולות נישאות עדיף מרוב נשים יולדות ולד מעליא (מהר"י מיינץ ו, הובא בכללי התלמוד מספר כנסת הגדולה (בסוף מסכת ברכות) כללי רובא וחזקה ומיגו וחזקה ט).

נגד שאר ההכרעות רובא דליתא קמן שווה לרובא דאיתא קמן³.

כללים

בסעיף זה נדון האם ההכרעה תועיל במקרים (כללים) שמבטלים חלק מההכרעות.

בדבר שיש לו מתירין, כלומר שיש אפשרות להתירו בלי להיכנס לספק, נחלקו בזה המפרשים לשלושה צדדים:

(א) המגן אברהם (תקיג-יג) אוסר.

(ב) הר"ן (ביצה סוף פ"ג ד"ה ת"ר) הביא צד שמותר (הסתפק בזה).

(ג) הצ"ח (פסחים ז. ד"ה ובגוף) כתב שבכל דפריש מרובא פריש (רובא דאיתא קמן) מותר. ומשמע מדבריו שברובא דליתא קמן אסור.

בספק שאפשר לברר נחלקו המפרשים, ויש בזה ארבע דעות:

(א) יש ראשונים שסוברים שצריך לברר (פרי משה רוב ה-א, בינת אדם שער רוב וחזקה י).

(ב) רש"י כתב שאין צריך לברר (חולין ריש יב, וחידוש החתם סופר (בשו"ת י"ד קעה ד"ה ועיי') שגם רש"י מקל רק באיסורין, אך בממונות מודה שצריך לברר).

(ג) ספר המקנה (ר' אליעזר זוסמאן סופר) מטה-ז) כתב שרוב לבד אין צריך לברר, אך כשחזקה דמעיכא סותרת אותו - אע"פ שהוא עדיף ממנה⁴ - צריך לברר.

(ד) הפרי משה (רוב ה-ב) ביאר בדעת השו"ע שדווקא ברובא דליתא קמן אין צריך לברר. אך ברוב וחזקה יחד לכ"ע אין צריך לברר.

בתרי ותרי, כלומר שיש שתי כיתות עדים שסותרות זו את זו, רוב לא יועיל להכריע את הספק אפילו מדאורייתא, משום שרוב הוא בירור המציאות⁵, ולא עדיף מעוד עדים שלא יכריעו את הספק - "תרי כמאה" (שב שמעתא ו-כב).

בקבוצה, דהיינו שהספק לא פרש מהתערובת אלא נמצא במקומה, רובא דליתא קמן מועיל (שיטה מקובצת כתובות טו, שו"ת רעק"א מהדורא תנינא קג-יא, שערי יושר ד-יב, קובץ ביאורים שב שמעתא ה).

¹ עיין לעיל בסעיף "מקור וטעם" (ד"ה לגבי ודאותו) שנחלקו האם הרוב הוא כוודאי או כספק, והבאנו שם גם את דעת הקובץ שיעורים.

² לגבי ספק הרגיל וקרוב לוודאי, האם מוציא מידי ודאי - ע"ע אין ספק מוציא מידי ודאי בסעיף "פרטי הדין" ד"ה ספק הרגיל.

³ לפירוט דינם נגד שאר ההכרעות ע"ע רובא דאיתא קמן בסעיף "חוזק".

⁴ כמו שהבאנו בערך רובא וחזקה רובא עדיף.

⁵ אמנם לעיל בסעיף "מקור וטעם" (ד"ה טעמו) הבאנו שיש בזה מחלוקת.

אך הגר"א וסרמן (קובץ שיעורים בבא בתרא פו) חילק שזה רק ברוב בטבע, כרוב בהמות כשרות, אך רוב שאינו בטבע, כרוב מצויין אצל שחיטה מומחין (אמנם הרא"ה בספר בדק הבית ו. כתב ש"רוב מצויין אצל שחיטה מומחין" אינו רוב אלא כל. והרשב"א בספר משמרת הבית חולק עליו וכותב שהוא רק רוב. מחלוקתם הובאה בכללי התלמוד מספר שיירי כנסת הגדולה (בסוף מסכת ברכות) כללי רובא ד - בקבוע יהיה כמחצה על מחצה.

כשיש ספק האם ההכרעה עצמה קיימת (כלומר שיש ספק האם הוא בכלל יש רוב), רוב לא מועיל (שלטי הגיבורים בפרק לא יחפור (הובא בכללי התלמוד מספר כנסת הגדולה (בסוף מסכת ברכות) כללי רובא וחזקה ומיגו וחזקה ו), שערי יושר בראשו סוף ד"ה והנה).

בגוי לא נאמר הדין של אחרי רבים להטות, ולכן אין להם דיני רוב (מנחת חינוך ב-ג [יב] ד"ה וראיתי בש"ת נודע ביהודה, נודע ביהודה מהדורא תנינא אה"ע מב).

ערכים קרובים: אין הולכין בממון אחר הרוב, חוזק ההכרעות (דנו שם בכללים שמסבירים מדוע הכרעה אחת עדיפה על חברתה, וכן הבאנו שם את סדר כל ההכרעות מהחזקה אל החלשה), חזקות שונות (בספיקות), ספיקות (יסודות הכללים של הספיקות והכרעותיהם, ושם ביארנו את החילוקים בין סברא וגזירה"כ, בירור והנהגה, ודאי וספק), רוב וקרוב הלך אחר הרוב, רובא דאיתא קמן (את החילוק ביניהם ביארנו לעיל בסעיף "הגדרה" ד"ה יש חילוק), רובא וחזקה רובא עדיף.

רובא וחזקה רובא עדיף

רוב עדיף מחזקה (הסוגיא בקידושין פ.).

לדוגמא, תינוק נמצא בצד העיסה ובצק בידו, שידוע שנגע בעיסה, העיסה טמאה. משום שרוב התינוקות מטפחים בשרצים ונבילות שבאשפה, ולכן העיסה טמאה אע"פ שהיתה בחזקת טהרה (קידושין פ. ורש"י שם).

החולק על דין זה הוא רבי מאיר, שסובר סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע ליה רובא. ורבנן סוברים שמיעוטא כמאן דליתא דמי (קידושין פ.), משום שאינם חוששים למיעוט (רש"י שם ד"ה מיעוטא).

בטעם לזה מצאנו ארבעה טעמים:

(א) רוב הוא בירור המציאות¹ וחזקה היא רק הנהגת הדין², ומציאות עדיפה מדין, משום שכאשר התבררה המציאות ממילא כבר אין ספק על הדין (קובץ שיעורים בבא בתרא עח, שרידי אש ח"א קיג-ד).

(ב) רוב הוא בהווה וחזקה היא בעבר (שב שמעתתא ד-כד, העיקרים אין הולכין בממון אחר הרוב אמצע האשכול ד"ה והנה וד"ה אבל).

(ג) כשרוב סותר את החזקה ממילא היא חזקה העשויה להשתנות, ואינה חזקה³ (פני יהושע כתובות יב: בקונטרס אחרון).

¹ אמנם בערך רובא דאיתא קמן בסעיף "מקור וטעם" (ד"ה טעמו) הבאנו מחלוקת גדולה בזה.

² גם על זה יש חולקים, בערך חזקת הגוף בסעיף "מקור וטעם" ד"ה טעמו.

³ אמנם בערך חזקת הגוף בסעיף "פרטי הדין" (ד"ה חזקה העשויה להשתנות) הבאנו דעה שחזקה העשויה להשתנות היא כן חזקה.